

NA EEN JAAR OF VIJFTIEN IS DE SOEP WEL VERDWENEN

Onsterfelijkheid is een tijdelijke zaak, helaas

'Door mijn afwezigheid overleden.' Deze opmerkelijke tekst las Klaas Vos op een kerkhof in het Friese dorp Oosterlittens. De komende drie maanden doet Vos in De Avonden verslag van het verhaal achter grafstenen. Marten Minkema bezocht alvast de Openbare Begraafplaats van Maastricht en merkte hoe verontrustend relatief het bestaan van onze laatste rustplaats is. Eigenlijk maken alleen woorden kans op de eeuwigheid.

Stel, u wilt onsterfelijkheid. U bent geen Elvis, Diana of John Lennon, dus van de geschiedenisboekjes en het collectief geheugen hoeft u niks te verwachten. Er zit daarom niets anders op dan u postuum op te dringen aan de wereld. Dat is geen sinecure, want het overheidsbeleid is erop gericht u na uw dood binnen zo'n tien jaar te laten *skeletteren*. In eerste instantie denkt u daarom aan balseming. Dat is in Nederland verboden, maar u heeft gehoord van een smokkelroute voor lijken naar België en terug binnen vijf dagen. Dan leest u echter in het tijdschrift Doodgewoon dat de balsemer al uw bloed uit het lichaam zal pompen en vervangen door 'dertien tot zeventien liter van een gekleurde, welriekende vloeistof die bestaat uit een oplossing van formaline, glycerine, borax, phenol en alcohol op water.' Vervolgens verdwijnt uw gezicht onder een dikke laag crème 'om de huid tegen brandwonden te beschermen, die kunnen ontstaan door lekkage van de chemicaliën.'

Dat dus maar niet en bovendien is een verboden lijk een vergeten lijk. Cremeren dan misschien? Er komt immers een wetswijziging waardoor het voortaan mogelijk is voor de nabestaanden om de as te verdelen en bijvoorbeeld een beetje in een medaillon om de nek te dragen. Ja ja, denkt u. Zo'n medaillon kan zo rond de vierde generatie evengoed in een lade van de secretaire verdwijnen. Nee, met uw stoffelijkheid komt u niet ver. Begraven dan toch maar. Met een enorme zerk erop die meters diep steekt. En o ja, natuurlijk moet u ook nog een stichting

Voor twintig jaar rust. Daarna is het bijbetalen of ruimen

oprichten die over uw dood heen tot in lengte van dagen uw grafrechten betaalt.

Terwijl u, lezer, de benodigde kapitalen bij elkaar zoekt, loop ik over de Algemene Begraafplaats van Maastricht. Het is een lommerrijk terrein dat in 1811 als één van de eerste Nederlandse rustplaatsen buiten stad en kerkterrein werd aangelegd. Dat is te danken aan de Fransen, die het verband zagen tussen de overvolle stadskerkhoven en het uitbreken van epidemieën. Ze kwamen met strikte wetgeving waarin de breedte, diepte en lengte van het graf tot op de centimeter nauwkeurig stond aangegeven. De maat voor de grafstenen heeft de stad echter altijd zelf kunnen bepalen en zo staan er nu tot driemanshoge en metersbrede monumenten in rij langs de lange lanen. Engeltjes, timpanen, zuilen en vooral veel verweerde massa uit de vorige eeuw. Wat daarachter ligt is tussen al dat hardsteen door bijna niet te zien, maar ik weet dat het de dodenaktertjes zijn voor de gewone stervelingen. Volgens de huidige regels huren die voor twintig jaar rust en dan is het bijbetalen of ruimen. Maar aan zo'n kippenrij heeft u natuurlijk geen lol. Snel terug naar de zuilen en timpanen dus en wat staat daar zo prominent op die steenmassa gebeiteld? Nee, niet de naam, maar daaronder: *Concession a Perpétuité*. Wat dat betekent? Een concessie op de eeuwigheid, niets minder dan een ticket voor de Laatste Dag! En kijk, op het monument ernaast de meer prozaïsche Nederlandse variant *koopgraf*.

Aan Huub Noten, journalist bij De Limburger en groot kenner van deze kolossen, gevraagd hoe het zit met dat eeuwige koopcontract. 'Ach, nou ja, dat staat er zo op,' antwoordt Noten, die de vraag blijkbaar niet interessant vindt en eigenlijk meteen wil beginnen met de rondleiding. We lopen langs bewerkelijke graven van gewerenfabrikant Stevens en verschillende takken Regout naar de enorme naald van de familie De Stuers. Het is waarschijnlijk de hoogste naald van Nederland en het ding is prima onderhouden, wat niet verwonderlijk is als je bedenkt dat Victor de Stuers initiator was van Monumentenzorg. Vervolgens gaat het naar

een grote, vierkante steen. 'Van kunstschilder Jonas' vertelt Noten. 'Hij was gevierd maar had allerlei fobieën en is lange tijd opgenomen geweest in een psychiatrisch ziekenhuis. Jonas hield erg van sigaren en hij kreeg er alleen eentje als hij iets voor de doktoren schilderde. Uiteindelijk hingen tweehonderdvijftig doeken bij de medici thuis en na de dood van Jonas wilden ze de werken niet aan z'n weduwe geven. De ene patiënt produceerde immers borstels, de andere schilderijen. En borstels bleven ook in het bezit van het ziekenhuis. Echt een groot Limburgs kunstschandaal. Mevrouw Jonas heeft toen een expositie van het werk georganiseerd en de artsen deden mee, vonden het wel slijk om te laten zien wat ze in bezit hadden. Na afloop van de tentoonstelling heeft ze alles in beslag genomen.'

Terug naar de onsterfelijkheid. Hoe zit het intussen met de onsterfelijkheid in stoffelijke zin op de Algemene Begraafplaats van Maastricht? Noten hoort het niet, er is nog veel teveel te vertellen en hij loopt alweer verder. 'Daar ligt het graf van Joseph Hollman, rond de eeuwwisseling een wereldberoemd violoncellist. Hij heeft de jonge keizer Hirohito nog lesgegeven en Saint-Saëns heeft speciaal voor hem zijn enige stuk voor violoncello gecomponeerd. Hollman had een soort Einstein-haardos en het moet een belevens zijn geweest om hem te zien spelen. Die man bleef niet staan, nee, die man danste, schoot naar beneden, naar boven, kwam gewoon klaar tijdens het concert!' Dat is interessant, maar het schiet niet op. Andermans onsterfelijkheid is één ding, die van u moet op een andere wijze tot stand komen.

Noten wijst op de grote engel bovenop een koopgraf. 'Zie je, een gedeelte van de linkervleugel is eraf gesplinterd. Dat is in de oorlog gebeurd. Er was net een begrafenis aan de gang toen een Duitse en een Franse jager hierboven met elkaar in gevecht raakten. De mensen lieten de kist midden op de laan staan en zijn tussen de monumenten gedoken. Een jongen is achter de engel gekropen en het beeld heeft met z'n vleugels de kogels tegengehouden. Zo'n beschadiging mag je natuurlijk nooit repareren. Daar zit een verhaal achter en dat moet zo blijven.' En hoe zit het dan met die andere eeuwige graven die zij aan zij staan te verzakken en te verbrokkelen? En is hier, heel concreet gesteld, nog plek voor iemand die voor altijd wil blijven? 'Er staan veel schitterende monumenten waar al tientallen

jaren niemand meer voor zorgt. De familie is uitgestorven of laat niets meer van zich horen. En de gemeente restaureert veel te weinig. De begraafplaats is tegelijkertijd goudmijn en sluitpost. Heel jammer maar we werken met een stichting en de directie aan oplossingen. Zo kun je sinds kort een oud graf overnemen. Voor zover ik weet uniek in Nederland.'

ingo. U heeft uw eeuwige plek. En hoe is de procedure? 'Na aankoop slijp je de oude namen van het monument af of je zet er nieuwe platen op.' Maar wacht 'ns, die graven zijn honderd jaar of langer geleden gekocht voor altijd. Dat staat er niet voor niets in koeienletters op. 'Ja, maar er is toch bijna niets meer van die mensen over', redeneert Noten. 'Die paar botjes kunnen waarschijnlijk gewoon in het graf blijven liggen.' Wat heeft dat dan nog voor betekenis? De namen van de vorige eigenaars staan er toch niet meer op? Het graf is hen afgenomen. Een paar eeuwen na aankoop blijkt de *Concession a Perpétuité* een kat in de zak. Nu raakt Noten geïrriteerd. 'Zeg, hoe dat werkt weet ik niet hoor. Alles wat ik wil is het behouden van die monumenten.' Dat is vervelend, want het gaat hier natuurlijk om uw eeuwigheid en niet om de eeuwigheid van die zerk alleen. Een oneindig contract is dus blijkbaar eindig en een geldpotje reserveren waaruit na uw dood iedere twintig jaar weer het grafrecht wordt verlengd is bij nader beschouwing ook al geen optie. Want hoelang duurt het tot de volgende golf van hyperinflatie? Nee, het is hopeloos en u en ik verlaten met hangende schouders de begraafplaats.

Dus programmamaker Klaas Vos maar gebeld, want hij is immers dominee geweest en is er dus voor de troost. En wat blijkt; hij rijdt al een jaar rond met z'n eigen grafmonument in de achterbak van de auto. 'Dat komt zo,' verklaart hij, 'doordat ik ergens een reportage maakte op een kerkhof waar ze aan het ruimen waren. Er stonden allemaal van die schitterende zwartgeschilderde gietijzeren kruizen en ik mocht er eentje meenemen. Het is wat vies en schilferig en ik heb het tot nu toe in de wagen laten liggen. Nu was dat kruis in oorsprong waarschijnlijk geen koopgraf, maar het is inderdaad zo dat we inmiddels ver verwijderd zijn van de rustplaats met oog op de weder-

Cees van Raak

komst. Praktische bezwaren zitten in de weg. Knekelhuizen zie ik ook nooit meer. Al die geruimde botten gaan tegenwoordig waarschijnlijk direct naar het crematorium. Ik zoek trouwens nog naar een titel voor mijn serie bij De Avonden. Wat dacht je van 'Als Stenen Spreken'? Niet zo goed? Maar daar gaat het natuurlijk wel om; het verhaal achter die steen. Zo'n tekst als 'Door mijn afwezigheid Overleden', wat kan dat toch betekenen? Een mens blijft enkel in woord over, het vlees is woord geworden.'

Daar liggen mogelijkheden. Er is niets dat mensen nieuwsgieriger maakt dan een raadselachtige tekst op uw grafsteen. Ene meneer Howe blijkt in Groot-Brittannië een boek met de titel 'Everybody's Book of Epitaph' gepubliceerd te hebben en ik probeer dagenlang met hem in contact te komen. Dit gaat moeizaam en tenslotte vertelt iemand me over een slechte lijn dat Howe toch al zeker een eeuw dood is.

In Tilburg woont echter funerair historicus Cees van Raak, die een paar jaar geleden het boek *Dodenakkers* schreef. 'Met grafteksten werkt het heel subtiel', legt hij uit. 'Want let op, let op; een komma verkeerd of vergeten en je krijgt heel vreemde teksten! Zo las ik ergens:

We mochten oma niet
behouden
van de kleinkinderen

En je ziet ook vaak van die modeteksten. In een bepaalde hoek van een begraafplaats hier in Tilburg lees je bijvoorbeeld tien keer naast elkaar:

Het enige dat je ons hebt
aangedaan,
Is dat je te vroeg bent
weggegaan

'Na een aantal malen werkt dat natuurlijk op de lachspieren. Soms kom je van die merk-

waardige toevallige slordigheden tegen. Op de grafsteen van Jan Hanlo stond oorspronkelijk een verkeerd jaartal en je kunt nog steeds duidelijk zien dat dat verbeterd is. Als je je dan bedenkt dat Hanlo een ontzettende pietje-precies was die de uitgever slapeloze nachten bezorgde als er ook maar een enkele punt fout stond. En dan heb je van die schitterende oude grafteksten die vroeger klopten maar nu niet meer.

Hier triumpheer ick worm
Bij 't afgeleefde lijck
Van haer wiens siel nu
juicht
In 't hemelsch koninckrijk

'Nog steeds denken we dat wormen ons opeten, maar dat is helemaal niet meer zo. Voor maden liggen we tegenwoordig veel te diep in de grond en wormen eten over het algemeen geen vlees. Maar er zijn micro-organismen genoeg. Als het rottingsproces goed verloopt, verworden we meer en meer tot een soort soep die na vijftien jaar helemaal is verdwenen. Ja, ik wil wel dat er dan een tekst van mij overblijft. Journalisten vragen mij altijd wat ik op mijn eigen grafsteen wil hebben en tot voor kort had ik daar geen antwoord op. Maar dit gaat het worden:

Hier ligt Cees van Raak
Men vroeg hem zo vaak
Wat wilt u op uw graf
Daar is-ie nou vanaf'

Stel, u ambieert na lezing van dit artikel nog steeds de onsterfelijkheid. U houdt niet van risico's en het is dus misschien het beste om in uw graftekst man en paard te noemen. U bent immers geen Elvis, Diana of Lennon en hebt de komende generaties niet meer te bieden dan een levensgroot verlangen naar de eeuwigheid:

Ik heb roem noch poen
Dus moet ik het hiermee
doen
Onthoudt deze regels en zegt
ze voort
Zodat iemand later nog van
me hoort

Marten Minkema

MAANDAG, RADIO 5, 22.15 UUR